

Mandamus itaque Procuratoribus eorumque vices gerentibus, atque Vicariis, Bajulis, caeterisque Officialibus nostris presentibus & futuris, quod hanc concessionem, & statutum nostrum teneant perpetuo, et observent, & faciant inviolabiliter observari & non contraventant nec aliquem contravenire permittant aliquo ratione. In cujus rei testimonium, praesenti Cartae nostrae bullae nostrae plumbeae sigillum appendicium jussimus apponendum. Datum Barchinonae V. Kalendas Februarii, anno domini millesimo trecentesimo viceesimo quinto. Provisa.

Sig. ✠ num Jacobi, Dei Gratia, Regis Aragonum, Valentiae, Sardiniae, & Corsicae, ac Comitum Barchinonae.

Testes sunt Gasto Oscensis Episcopus, Raymundus Fulchonia, Vicecomes Cardonae, Guillelmus de Cervillone, Raymundus de Angularia, Bernardus de Angularia.

Sig. ✠ num mei Guillelmi Augustini, Scriptoris praedicti Domini Regis, qui mandato ipsius haec scribi fecit & clausit, loco, die & anno praefixis.

COMENTARI AL TREBALL DEL SENYOR LODDO

Fa cosa de dos anys lo Sr. Rafel Di Tucci me va escriure dientme que en un document «di mano curialesca» del segle XIV, després de fershi referencia a la encunyació de la moneda *de quatern* en 1212, se diu que a Catalunya, ab anterioritat a n'aquesta època, hi corrien monedes anomenades *dels papions*, y afegia que no havent trobat menció dels papions en el meu llibre «Les monedes catalanes», m'agradiria li dongués sobre aytals monedes les indicacions que'm semblessin del cas. Vaig respondre al Sr. Di Tucci que no era estrany que en mon llibre no parlés *dels papions*, donchs en cap document los havia trobat mencionats com monedes catalanes ni com monedes forasteres en curs a Catalunya, per lo qual conceptuava probable que l'autor del document de que'm parlava, s'hauria equivocat, prenent per catalanes les monedes castellanes anomenades *pepiones*, de les qui vaig donarli algunes referencies.

Poch després en lo núm. 49 d'aquest BOLETÍN (ps. 41-45), lo senyor Di Tucci va publicar lo text del document a que's referia en la carta que'm va escriure, fent present que ve a dir «che non si sa con precisione se anteriormente alle monete *dels papions* vé ne siano state battute altre, in Barcellona: e che i papions furono le monete barcelloinesi, da prima del mille fino al 1212, in cui fu coniata quella *de quaterno*», exposa lo que li indicava en la meva carta, y acaba ab aquestes paraules: «Noi crediamo che, ancorchè si provi con ragioni più esplicite l'infondatezza del contenuto della nota, essa abbia un carattere nondimeno notevole».

De la lectura del document, vaig deduirne que no ho havia encertat al presumir que'l seu autor havia pres los *pepiones* castellans per monedes catalanes, y que'l nom de *papions* l'aplica en general a totes les monedes que corregueren a Catalunya desde abans del any mil fins

al 1212, en que suposa se va començar a Barcelona la encunyació de la moneda de quatern. Com l'afirmació de l'us d'aquell nom o qualificatiu és l'únic nou que en lo document se conté, vaig concretar-me a pendre'n nota, estimant ben suficient lo que del mateix havia dit lo Sr. Di Tucci.

Però'l tal document acaba de donar ocasió al Sr. Romualdo Loddo, pera escriure sobre les monedes que corregheren a Catalunya ab anterioritat al any 1212 y fer, respecte d'aquest particular, algunes suposicions en extrem aventurades y al nostre entendre inadmissibles.

Es la primera, l'atribuir al jurisconsult Jaume de Montjuich el document donat a conèixer pel Sr. Di Tucci, cosa que aquest no diu ni deixa entendre en la carta que'm va escriure y tampoch en la «Nota» publicada en aquest *Boletín*. De la carta y de la «Nota» s'en desprèn, que'l document, en lo còdex que'n conté la còpia, no porta nom d'autor. Si fos un dels comentaris d'en Jaume de Montjuich als Usatges de Barcelona, de segur que'l Sr. Tucci ho hauria dit. Ademés los esmentats comentaris fa molts anys que han sigut publicats, y en ells no's parla en lloch de monedes anomenades *papions*; per xò'l Sr. Di Tucci qualifica lo document d'*inèdit*, ab perfecta rahó, y com no diu res de quisiuguí'l seu autor ni porta firma, pot qualificar-se d'*anònim*, o al menys d'autor per nosaltres desconegut. Tinguís present, que'n lo còdex de referència, a més dels Usatges de Barcelona ab los comentaris d'en Jaume de Montjuich, hi estàn transcrits altres documents y texts legals.

Li falta donchs al document la autoritat que podria donarli'l concepte que merescués lo seu autor, y que li dona'l Sr. Loddo adjudicant-lo, sense justificarlo, a Jaume de Montjuich.

Es la segona l'interpretar lo document en lo sentit de que al parlar de *papions*, se refereix a monedes forasteres importades a Catalunya y que en ella corrién.

Del contingut del document, y sobre tot de la seva finalitat que és donar regles respecte de com s'havien de satisfer a Catalunya en moneda de tern los censos creats o deguts ab anterioritat a l'establiment d'aquesta moneda, se'n dedueix que són catalanes les monedes que en ell se mencionen com corrents o com encunyades a Catalunya; y si al parlar dels *papions* usa la locució *currebat*, axò és, corria, y al parlar de les monedes de *doblench* y de *quatern* la locució *fuit aspersa*, o sia, fou lliurada a la circulació, és perque de les darreres sabia o's creya saber la data en que varen encunyar-se, y dels *papions* no la sabia, com fa constar que no sabia si abans del *papions* hi havia hagut a Catalunya (*in hac terra*) altres monedes. De la mateixa manera que nosaltres ho entén lo Sr. Tucci, segons les paraules de la seva «Nota» que hem transcrit.

Si la paraula *papions*, sia nom, sia qualificatiu, se refereix a monedes catalanes, cau per falta de base l'opinió del Sr. Loddo de què aytal nom o qualificatiu fos degut a que les monedes que corrién a Catalunya

no solament abans del any mil, sinó desde'l temps de la reconquesta de Barcelona per Lluís lo Piadós en 801, eren les encunyades en la ciutat lombarda de Pavia (*Papia*). Enhorabona que s'admeti que la paraula *papions* pot provenir de la llegenda *PAPIA* que portaven les monedes encunyades a Pavia y fins que algunes d'aquestes haguessen corregut en aquell temps a Catalunya com hi corregueren altres monedes forasteres; però d'axò a suposar que les monedes de Pavia eren de curs general a Catalunya y s'havien imposat durant mes de quatre segles en lo mercat català, hi va la diferencia de lo possible a lo evidentment erroni. Y diem evidentment erroni, perquè no seria explicable que en tan llarch espai de temps, cap dels nombrosíssims contractes particulars ni dels documents públics de la nostra terra que's conexen y en los que se mencionen monedes, fer esment de les monedes de Pavia, essent axís que'n fan repetidament de monedes propries del país y de monedes forasteres en ell corrents, com de les aràbigues, de les del mitjorn de França y fins de les d'algunes poblacions de la mateixa Italia. Ademés, si hagués sigut tan general y de tanta durada'l curs de les monedes de Pavia a Catalunya com suposa'l Sr. Loddo, seria inverossímil que aquest fet hagués passat desapercbut per tots los nostres historiadors, juristes y numismates, que res ne dibuen, fins al extrem de ni sisquera ésser coneguda la denominació de *papions*, aplicada a monedes corrents a Catalunya, abans de la publicació pel Sr. Di Tucci del text anònim, de la segona meytat del segle XIII tot lo més, que'n fa memoria.

Cal, donchs, regonèixer que la denominació de *papions* aplicada d'una manera més o menys comprensiva a monedes corrents a Catalunya abans de la encunyació de l'anomenada *de quatern*, no fou molt general ni molt usada, y que és probable no va passar d'ésser un qualificatiu vulgar pera designar les monedes circulants, quina encunyació havia sigut substituïda per la d'altres monedes (1).

De tots modos és d'agrahir al Sr. Loddo l'empenyo que posa en buscar l'arrel y la significació de la paraula *papions*.

Passem ara a examinar lo que diu aquest senyor a propòsit de la moneda *uneta* o de *uneto*, que conceptua també italiana y creu encunyada en la ciutat de Venecia. Pera arribar a n'aquesta conclusió necessita fer unes quantes suposicions no solament aventurades sinó, ademés, faltades de fonament sòlit.

Comença posant la traducció de lo que dihem de la moneda *uneta* en «Les monedes catalanes» al parlar del regnat d'Alfons I., però al ferho omet algún concepte y n'altera d'altres, canviant axís lo sentit de lo que dihem y fentnos dir lo que no teniem lo propòsit de dir. Es

(1) Pel que respecta al que diu de les monedes anomenades *papiones*, tampoch hi estem conformes; però no'ns toca ocuparnos en per tractarse de monedes que conceptum castellanes.

possible que'l Sr. Lódlo no'ns hagi entès bé: però lo més probable és que nosaltres no varem saber explicarnos o expressarnos ab prou claretat. Regonexem que hauria sigut millor posar sencer lo tex d'En Guillem de Vallseca que fa referencia a la moneda *uneta* y no haver-nos limitat a transcriuren la part que considerarem essencial; si axí ho haguessem fet, lo Sr. Lódlo no hauria pogut presumir que tant nosaltres com els autors que citem, no haviem posat atenció a la part del text no transcrita, quan En Salat hi fa referencia d'una manera expressa, En Campillo dóna el text complert y per la nostra part nos hi referim ab aquestes paraules: «Nosaltres creyem que aquesta moneda no ha existit y que'l qualificatiu d'*uneta*, *contingut en la escriptura particular que va veure en G. de Vallseca y servi de base a la afirmació de sa existencia és una equivocació del qui escrigué o copià aquella escriptura...*» (1).

La errada tipogràfica que notà el Sr. Lódlo en lo text imprès d'En G. de Vallseca, l'havia ja notada En Campillo, qui immediatament després de la segona de les dates contingudes en lo text, axò és, després de les paraules *et est facta sub anno domini millesimo LXXXVII*, hi posa entre parèntesis, (*existimo dicendum 1187*); ja que és evident que En Vallseca no hauria alegat una escriptura de l'any 1087 en comprovació d'un fet que no diu ocorregut fins l'any 1180. La data equivocada no pot ésser aquesta darrera, suposant que en lloch de 1180 hauria de ser 1080, perquè en aquest any no s'usava encara a Catalunya el march pera la talla de les monedes, ni, com regoneix lo Sr. Lódlo, s'hi havia començat encara d'encunyar moneda *de quatern*. No va donchs fóra de camí En Salat al atribuir a Alfons I l'encunyació de la moneda *uneta*, donat que aquesta hagi existit; qui hi va és lo senyor Heis al estimar aquesta moneda com d'un sol diner de lley, o sia, quasi *coure pur* (2).

Sentats aquests precedents, de cap manera podem admetre «che la qualifica di moneta *de uneto* sià da attribuirsi interamente al Vallseca che leggendo ed interpretando il documento dal di Riera conio questa parola di sana pianta a semiglianza e per analogia a quelle *de duplencho, terno e quaterno*, prenendo quella *de uneto* come prima in sagione numerale», afirmació que's basa quasi exclusivament en suposar que en la escriptura d'En Guillem de Riera la paraula *uneta* estava abreviada y que En Vallseca no va saber llegir ni interpretar la abrevia-

(1) Los autors que citem són: SALAT, *Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña*, t. I, p. 110, y CAMPILLO, *Disquisitio methodi consignandi anno Aerae Christianae, etc.* Barcelona, 1768, p. 314.

(2) Nos interessa fer constar que la nota segona de la p. 24 del volum II del nostre llibre «Les monedes catalanes» està equivocada, donchs en lloch de dir:

Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña, t. II, p. 69.

Havia de dir:

Descripción general de las monedas Hispano-Cristianas, t. II, p. 63.

tura. És veritat que tothom se pot equivocar, però ¿per què atribuir un tal erro a una persona del valer d'En Guillem de Vallseca, que escrivia a darrers del segle XIV o començament del XV, quan encara no's conexia la impremta y quan les persones ilustrades, avesades a llegir manuscrits, sabien molt més de paleografia que no acostumen a saberne les d'avuy? Y, sobre tot, ¿per què atribuirli, no sabent de cert sisquera, per no haverla vista, si la escriptura que's diu mal llegida o mal interpretada contenia o no abreviada la paraula *uneta*? Ademés ¿còm llegir en la escriptura la paraula *veneta*, com vol lo senyor Loddo, de no haverhi en ella la suposada abreviatura? ¿Quin fonament documental resta pera justificar lo curs a Catalunya de la moneda de Venecia en lo temps a que aquest senyor se refereix?

No estem, donchs, conformes en que «per il documento del Montjuich segnalatoci dal chiaro R. Di Tucci e per la giusta lettura di un altro del Vallseca siamo oggi in grado di stabilire che in Barcellona sin dal secolo IX correvano monete pavesi, conosciute in Catalogna col nome de *Papions* e denari veneti che per lungo tempo furono erroneamente chiamati *de uneto*».

Ateses les relacions mercantils y d'altra mena que hi hagué entre Catalunya y alguns pobles del Nort d'Italia ja desde la época comtal, és presumible que algunes de les monedes d'aquests pobles fossin portades a Catalunya y fins admeses pels nostres mercaders y pels nostres cambistes; però de cap manera ho és que'l seu curs hagués pres la importancia y la extensió que pretè'l senyor Loddo.

No posarem fi a n'aquestes ratlles sense expressar al senyor Di Tucci y al senyor Loddo la nostra complacencia per l'interès que mostren per la nostra terra y pels estudis que hi han dedicat, renovellant les relacions que'n temps passats hi hagué entre sards y catalans.

JOAQUIM BOTET Y SISÓ

NOTES SOBRE LA EXPEDICIÓ DEL REY PERE LO GRAN A BERBERÍA (*)

En Descot ha recomptat la agosada y dramàtica empresa del caballeresch Pere II de Catalunya, III d'Aragó a Berberia per apoderarse per sorpresa del regne de Constantina. Posteriorment en Muntaner en feu nova narració ab importants variants. I d'abdós cronistes prové quasi tot lo que del fet han escrit els historiadors, sens esceptuar al

(*) Ha estat modificada la ortografia del present article per posarla conforme ab la usada per aquesta Revista. (Nota de la Direcció).